

TARİH İÇİN METODOLOJİ

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARI
II. Dizi - Sayı: 10

TARİH İÇİN METODOLOJİ

Editör
Ahmet ŞİMŞEK

ANKARA, 2022

Tarih için metodoloji/editör Ahmet Şimşek.
Türk Tarih Kurumu yayınları; II. Dizi-Sayı: 10

Bibliyografya var.

ISBN 978-975-17-5256-7

1. Tarih _ Metodoloji. 2. Tarih yazıcılığı. I.

Şimşek, Ahmet, editör. II. Dizi.

907.2

Atatürk Kùltùr, Dil ve Tarih Yùksek Kurumu Yönetim Kurulunun 29.04.2022 tarihli ve 838/10 sayılı kararı gereği 3000 adet basılmıŐtır.

ISBN: 978-975-17-5256-7

Eserin Önceki Baskıları:

1-5. Baskı: Pegem Akademi Yayınları, Ankara 2015-2021.

6. Baskı: Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2022.

(Türk Tarih Kurumu Yayınları arasında 1. baskı)

Mizanpaj: Elif İrem DOĐAN DEMİR

Son Okuma & Düzelti: Őükürü ÇAVUŐ

Kapak Tasarım: Emine ÇAKIR

Baskı

Emsal Matbaa Tanıtım Hiz. San. ve Tic. Ltd. Őti.

Bahçekapı Mah. 2477. Cad. No: 6 Etimesgut/ANKARA

Tel: +90(321) 278 82 00 • Sertifika No: 46723

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	XI
--------------	----

ÜNİTE 1

TARİHSEL DÜŞÜNME

Tarih Nedir, Ne Değildir?.....	3
<i>Haldun Erođlu</i>	
Tarih Niçin Yazılır?	12
<i>Yunus Koç</i>	
Tarihsel Zaman (Kronoloji), Değişim ve Süreklilik	21
<i>Abmet Şimşek</i>	
Tarihsel Nesnellik ve Nedensellik	27
<i>Fatih Yazıcı</i>	
Okuma Listesi	36

ÜNİTE 2

TARİHİN TARİHİNE KISA BİR BAKIŞ

Geçmişten Günümüze Dünyada Tarih Yazıcılığı	39
<i>Necmettin Alkan</i>	
Geçmişten Günümüze Türkiye’de Tarih Yazıcılığı	55
<i>Mehmet Kaan Çalen</i>	
Tartışma: Tarih, Anlatı, Retorik ve Kanıt	64
<i>Cenk Reyhan</i>	
Okuma Listesi	76

ÜNİTE 3

USTA TARİHÇİLERE GÖRE ÇALIŞMA ALANLARI

Mehmet Suat Bal-Mehmet Salib Erkek-Abmet Vurgun

Tarih yazımı	79
<i>İlhan Tekeli</i>	
Dünya Tarihi	84
<i>Levent Yılmaz</i>	
Eski Çağ Tarihi	88
<i>Şeyhmus Recai Tekođlu</i>	

Orta Çağ Tarihi.....	92
<i>Erdogan Mercil</i>	
Yakın Çağ Tarihi	96
<i>Vahdettin Engin</i>	
Osmanlı Müessesesi ve Medeniyeti Tarihi	100
<i>Mehmet İpşirli</i>	
Genel Türk Tarihi	104
<i>Ahmet Taşağıl</i>	
Cumhuriyet Tarihi	108
<i>Cezmi Eraslan</i>	
İktisat Tarihi	112
<i>Ahmet Tabakoğlu</i>	
Şehir Tarihi	116
<i>Ahmet Kankal</i>	
İslam Tarihi	121
<i>Mehmet Şeker</i>	
Türkoloji	125
<i>Reşat Genç</i>	
Bilim Tarihi	129
<i>Yavuz Unat</i>	
Tarih Eğitimi	134
<i>Mustafa Safran</i>	
Türk Eğitim Tarihi	139
<i>Yahya Akyüz</i>	
Tarih Felsefesi	143
<i>Ayhan Bıçak</i>	

ÜNİTE 4

TARİHÇİ GİBİ OKUMAK VE KRİTİK

Kitap (Metin) Kritiği	151
<i>Ahmet Özcan</i>	
Tarih Tenkidi	160
<i>İbrahim Şirin</i>	
Tartışma: Yetkin Bir Tarihçi Nasıl Bir Donanıma Sahip Olmalıdır?	167
<i>Mustafa Oral</i>	
Okuma Listesi	176

ÜNİTE 5
GÜNCEL TARİHYAZIM TARZLARI

Sosyal Tarih	179
<i>Zafer Toprak</i>	
Karşılaştırmalı Tarih	188
<i>Nedim Yalansız</i>	
Kliometri	197
<i>Fatih Yazıcı</i>	
Sözlü Tarih	203
<i>Özlem Çaykent</i>	
Kent Tarihi	215
<i>Yasemin Avcı</i>	
Mikro Tarih	223
<i>Elnur Ağayev</i>	
Feminist Tarih	233
<i>Fatmagül Berktaş</i>	
Biyografi	246
<i>Abdulhamit Kırmızı</i>	
Psikotarih	255
<i>Mustafa Alican</i>	
Yerel Tarih	265
<i>Hasan Işık</i>	
Çevresel Tarih.....	274
<i>Fatih Çalışır</i>	
Gündelik Yaşamın Tarihi	284
<i>Yasemin Tümer Erdem</i>	
Mentalite Tarihi	295
<i>Selim Tezcan</i>	
Mekânın Tarihi	309
<i>Ahmet Yaşar</i>	
Yeni Kültür Tarihçiliği.....	317
<i>Fatma Tunç Yaşar</i>	
Okuma Listesi	327

ÜNİTE 6

TARİH ARAŞTIRMALARINDA KULLANILAN YÖNTEM VE
BİLGİSAYAR TEKNOLOJİLERİ

Tarihsel Tarama	331
<i>Fatih Yazıcı</i>	
Muhteva Analizi	336
<i>Fatma Acun</i>	
Söylem Analizi	347
<i>Akif Pamuk</i>	
Anlatı Analizi.....	355
<i>Fatih Yazıcı</i>	
Etnoğrafik Araştırma.....	360
<i>Akif Pamuk</i>	
Sosyal Ağ Analizi	365
<i>Zeynep Dörtok Abacı</i>	
Gömülü Teori ya da Kuram Oluşturma.....	371
<i>Akif Pamuk</i>	
Tartışma: Dijital Alanlarda Tarihçiler Arasında İletişim ve İşbirliği	375
<i>Serkan Yazıcı</i>	
Okuma Listesi	382

ÜNİTE 7

TARİHÇİ GİBİ ARAŞTIRMAK

Tarih Araştırmasına Başlamak.....	385
<i>Michael Talbot</i>	
Tarih Verilerini Toplamak ve Sınıflandırmak.....	393
<i>Kâzım Uzun</i>	
Tartışma: Bir Tarihçi Nasıl Konu Tespit Eder?	399
<i>Cüneyt Kanat</i>	
Okuma Listesi	405

ÜNİTE 8

TARİHSEL KANIT VE KAYITLARLA ÇALIŞMAK

Tarihin Kaynakları	409
<i>Mubittin Tuş</i>	
Osmanlı Belgeleri	416
<i>Mehmet Yaşar Ertuş</i>	
Yazma Eserler	431
<i>Haşim Şahin</i>	

Osmanlı Kronikleri	444
<i>H. Mustafa Eravcı</i>	
Seyahatname, Hatırat ve Mektup	456
<i>İbrahim Şirin</i>	
Görsel Malzemeler	471
<i>Fatma Acun</i>	
Görüntülü ve Sesli Tarihsel Kaynaklar.....	483
<i>Sezai Öztaş</i>	
Epigrafik, Nüvizmatik ve Arkeolojik Kalıntılar.....	493
<i>Gökhan Kağmıcı</i>	
Tartışma: Defteroloji Çalışmaları	503
<i>Leyla Aksu Kılıç</i>	
Okuma Listesi	510

ÜNİTE 9

TARİHTE DİJİTALLEŞME VE BELGE VE KAYNAKLARA ERİŞİM

Dijital Tarih: Temel Kavramlar, Yeni İmkanlar ve Örnek Uygulamalar.....	513
<i>Ramazan Acun</i>	
Dijital Veri Kaynakları, Dijital Kütüphaneler, Dijital Veri Tabanları.....	528
<i>Abmet Sait Candan</i>	
Türkiye’de Devlet Arşivleri	539
<i>Uğur Ünal</i>	
Tartışma: Dijital Tarih Kaynaklarında Güvenilirlik ve Otantiklik Sorunu.....	550
<i>İbrahim Turan</i>	
Okuma Listesi	560

ÜNİTE 10

TARİHÇİ GİBİ YAZMAK

İmleç Sancısı: Tarihte Yazmak ve Karşılaşılan Güçlüklere Çözüm Önerileri.....	563
<i>Nurcan Abacı</i>	
Tarihyazımında Atıf, Dipnot ve Kaynak Gösterme.....	576
<i>Ş. Gülin Karabağ</i>	
Tartışma: Tarihyazımı Bilim midir Sanat mı?.....	594
<i>A. Teyfur Erdoğan</i>	
Okuma Listesi	600

ÜNİTE 11

TARİH ARAŞTIRMA VE YAZIMINDA ETİK

Tarih Araştırma ve Yazımında Etik	603
<i>İbrahim Serbestođlu</i>	
YÖK Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiđi Yönergesi	621
Okuma Listesi	629

ÜNİTE 12

BİR TARİH PROJESİ NASIL HAZIRLANIR?

Tarih Projesi Nasıl Hazırlanır?	633
<i>Mehmet Yaşar Ertaş</i>	
TÜBİTAK ve BAP'ta Tarih Alanında Öğrenci Projeleri.....	649
<i>Cengiz Kartın</i>	
Tartışma: Proje Hazırlarken Neleri Yapma-malıyız?	658
<i>Mehmet Yaşar Ertaş</i>	
TARİH METODOLOJİSİ İÇİN MİNİ SÖZLÜK	665
KAYNAKLAR	679

ÖN SÖZ

Büyük bilgi üretimi ve dolaşımından kaynaklı olarak yaşadığımız dünyada pek çok yapı ve sistem dönüşüyor. Bunlardan biri de üniversite ve sunduğu eğitim. Bilindiği üzere 19.yüzyılda Alman Humboltvari yapılanma ile kürsü sistemi içinde bir alanda uzmanlaşmaya (derinleşme) odaklanan üniversite sistemi, İkinci Dünya Savaşı sonrası süreçte birçok değişikliğe uğradı. Soğuk Savaş sürecinde “bölge çalışmaları” çerçevesinde interdiplinerliği farkettiler. Tarih yazımında bunun farkedilmesi Annales Okulu ile daha önce gerçekleşmişti.

1990'lı yıllarda Sovyet Sosyalist sisteminin yıkılması ile biten Soğuk Savaş sonrasında serbest piyasa ekonomisinin çeşitli tonları yaşandı ve yaşanıyor. 2008'de tüm dünyayı etkileyen ekonomik kriz, başta ABD olmak üzere tüm dünyada üniversite eğitimini de gözden geçirmeyi gerektirdi. Özellikle ekonomik daralma nedeniyle mezuniyet sonrası iş ve istihdam imkanları daralan tarih gibi sosyal/insani bilim alanlarının öğrencilerce tercihinde ciddi düşüşler yaşandı. Türkiye'de henüz çok yeni olan ve son 3-4 yıldır artarak kendini hissettiren bu durum, gelişmiş dünyada tarih alanında lisans ve lisansüstü programlara sahip üniversiteleri bazı önlemler alma noktasında planlamalar yapmaya yöneltti.

ABD'de özellikle AHA (American Historical Association) çatısı altında karşılaşılan bu sorunu çözmek için “neler yapılabilir” sorunsalını irdeleyen proje çalışmaları çerçevesinde, lisans ve lisansüstü tarih bölümleri için bazı önlem önerileri gündeme geldi. Örneğin AHA, ABD'deki tarih bölümlerine daha çok öğrencinin tercih edebilmesi için çözüm olarak bir çekirdek program geliştirdi. Bununla, öğrenci yetkinliklerinin belirlenmesi ve geliştirilmesini amaçlandı. Biz tarih eğitimcileri olarak yıllardır, sadece tarih bölümlerinde değil ülke genelinde ilk, orta ve lise düzeyindeki tarih eğitiminin de öğrencilerin *düşünme becerilerini* geliştirmeye yönelik olması gerektiği çağrısında bulunuyoruz ki “tarihsel düşünme becerileri” bunun unsularından biriydi. Tarihsel düşünme becerilerinin, her bir bireyin doğru bir tarih bilinci geliştirmesi için kazandırılması gerektiğini dile getirdik. Tarih disiplini için önerilen çekirdek program da bir parça buna benziyor. Bu programda anahtarlarıyla AHA'nın önermiş oldukları, profesyonel bir mesleğin icracıları olarak tarihçilerin sahip olması gereken

bazı temel niteliklerdir. Bunlar; “*tarihsel bir bilgi oluşturma*” “*tarihsel yöntemler geliştirmek*” “*bilginin geçici doğasının karmaşıklıkları gidermek için nasıl disiplinler tercihinizin olduğunu, tarihin kaçınılmaz olarak bazı belirsizlikleri barındırması yönüyle bu belirsizliklere yönelik bir sabır ya da rahatlama tavrı gösterme*”, “*ek-sik karmaşık ve çelişkili doğası nedeniyle tarihsel kayıtları çözümlenmek için gerekli becerileri uygulama*”, “*tarihsel argümanlar geliştirme ve bunlara uygun anlatılar oluşturma*” ve “*aktif vatandaşlığın merkezi olarak, sorunlara yönelik tarihsel perspektifi kullanma*” şeklinde yer alıyor. Tarihçi adaylarına bu yeterliliklerin kazandırılmasının amaçlanmasının nedeni, onların alanlarında kaliteli araştırmalar yapma beceri ve yetkinliklerine sahip olmaları kadar, iş dünyasında da kolay istihdam edilebilir, tabiri caizse “aranan eleman” olmalarına katkı sağlamaktır. Bu yüzden önemi ileriki yıllarda daha iyi anlaşılacağı üzere tarih bölümlerinde okuyanların tarihçilik beceri ve yeterliliklerini geliştirebilecek bir eğitim alabilmeleri ana tartışma konularından biri haline gelmektedir.

2015 yılında geniş bir yazar kadrosuyla hazırladığımız ve şimdiye kadar 5 baskı yapan *Tarih için Metodoloji* bu amaçla yazılmıştı. Aradan geçen 6 yılda oluşan yeni bilgi alanlarına yer vermek ve eskijen yaklaşımlardan uzaklaştırmak adına kitabımızın her bir bölümü gözden geçirilerek güncellendi. Tarih lisans ve lisansüstü programlarında *Metodoloji*, *Araştırma Yöntemleri* veya *Tarih Usulü* adlarıyla okutulan derslerde yararlanılması için kitabımızın bu baskısında yeni tarihyazım tarzlarını zenginleştirdik. Ana hatlarıyla tüm bölümleri literatür ve daha kolay okunurluk bakımından gözden geçirdik. Örneğin dijital tarih ve veri tabanları kısmını yeniden tasarladık. Türkiye birikimini her anlamda yansıttığını düşündüğümüz ve ana hatlarıyla tarihçilik eğitimi ve kültürü konusunda başucu kitabı sayılabilecek *Tarih için Metodoloji*’nin kitabımızın genç tarihçi arkadaşlara yararlı olmasını canı gönülden dileriz.

Prof. Dr. Ahmet Şimşek

03.10.2021, İstanbul

ÜNİTE 1

TARİHSEL DÜŞÜNME

Kavramlar: geçmiş, hatıra, hafıza, objektivizm, analogi, empati, olgu, kavram, imgeleme, anakronizm, senkronizm, kanıt, tarihsel karşılaşma, tarihsel yorum, tarihsel anlama, değişim, süreklilik, çağ-dönem, tarihsel karşılaştırma.

- Tarih Nedir, Ne Değildir?
- Tarih Niçin Yazılır?
- Tarihsel Zaman (Kronoloji), Değişim ve Süreklilik
- Tarihsel Nesnellik ve Nedensellik

Okuma Listesi